

บทที่ ๔

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ตำบลกุตุลลาด อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ในการศึกษาวิจัย การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ตำบลกุตุลลาด อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยได้แยกประเด็นศึกษา ดังต่อไปนี้ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนทางด้านกายภาพ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนทางด้านจิตใจและอารมณ์ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนทางด้านปัญญา ซึ่งจะได้กล่าวถึงเนื้อหา ดังต่อไปนี้

๔.๑ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนทางด้านกายภาพ

ในการศึกษาวิจัยการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนทางด้านกายภาพ ผู้วิจัยได้นำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาชุมชนทางกายภาพโดยใช้หลักกายาวานาดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ พัฒนาสุขภาวะทางกาย

พัฒนาสุขภาวะทางกาย คือ ไม่ขาดแคลนทั้งด้านวัตถุและปัจจัย ๔ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ไม่เป็นโรค มีร่างกายแข็งแรง ปลอดภัย ในชีวิตทรัพย์สิน มีสิ่งแวดล้อมอยู่ในชุมชนที่เหมาะสม กินดีอยู่ดี ร่างกายมีความสมบูรณ์และแข็งแรง มีสุขภาพดีไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ การสัจจกรณนามคมไปมาสะดวกสบาย มีที่อยู่อาศัยถูกสุขลักษณะ มีน้ำสะอาดเพียงพอ รวมทั้งได้รับการศึกษาในระบบและมีโอกาสเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาทักษะทางสุขภาพ อย่างถูกต้องตลอดจนมีการประกอบอาชีพ มีรายได้ มีการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงและสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและอวัยวะทุกส่วนทำงานเป็นปกติและมีประสิทธิภาพ ความเจริญเติบโตของร่างกายเป็นไปในอัตราปกติ และมีความสัมพันธ์กับการเจริญด้านอื่น ๆ ร่างกายมีความแข็งแรง สามารถทำงานได้นาน ๆ ไม่เหนื่อยเร็ว และมีประสิทธิภาพ การนอนหลับพักผ่อนเป็นไปตามปกติ เมื่อตื่นขึ้นมาแล้วรู้สึกสดชื่น คิณสู่สภาพปกติ หู ตา มีสภาพดี สามารถมองเห็นและได้ยินได้ รวมทั้งการพัฒนาเพื่อให้มีสุขภาวะทางกาย ซึ่งเป็นการส่งเสริมสิ่งที่เกื้อกูลต่อสุขภาวะทางกาย พระสงฆ์ในตำบลกุตุลลาดได้มีการรักษาดูแลสุขภาพประชาชนด้วยการรักษาด้วยยาสมุนไพรเพื่อรักษาโรคต่าง ๆ นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีเตาอบสมุนไพร เพื่อให้ประชาชนได้ดูแลสุขภาพ พระสงฆ์ในตำบลกุตุลลาดยังได้มีการช่วยเหลือเครื่องนุ่งห่มแก่คนที่ยากไร้ และร่วมสร้างอาคารโรงเรียนในชุมชน

๔.๑.๒ การส่งเสริมดูแลและป้องกันปัญหาสุขภาพ

ในการดูแลสุขภาพร่างกายของคนในชุมชนได้มีการดูแลสุขภาพเอาใจใส่จากโรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำชุมชน ได้มีการออกมาตรการตรวจโรควัดความดัน วัดน้ำตาลในเลือด และการส่งเสริมสุขภาพ การควบคุมและป้องกันโรค โดยให้คำแนะนำ

ถ่ายทอดความรู้แก่ประชาชนในชุมชน เกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพอนามัยให้แข็งแรง และเกิดการเจ็บป่วยน้อยที่สุด มีการกิจกรรมเฝ้าระวังด้านสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคและกิจกรรมเฝ้าระวังเรื่องโรคระบาดและโรคติดต่อในชุมชน มีการการกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรคหรือพาหะนำโรค เช่น การกำจัดลูกน้ำในแหล่งน้ำ เพื่อป้องกันไข้เลือดออก พระสงฆ์ในชุมชนได้มีการตรวจเยี่ยมดูแลผู้ป่วยให้กำลังใจ สอนธรรมและแนะนำหลักธรรมในการดูแลสุขภาพจิตให้ประชาชน และพระสงฆ์ที่ทำงานสงเคราะห์ชุมชนด้วยการให้คำแนะนำหรือช่วยเหลือชาวบ้านด้วยกิจกรรมต่างๆ มีการส่งเสริมการแพทย์พื้นบ้าน ให้คำแนะนำด้านสุขภาพอนามัย รวมทั้งการส่งเสริมชาวบ้านในเรื่องเกษตรผสมผสานหรือเกษตรกรรมเพื่อการพึ่งพาตนเอง

๔.๑.๓ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

ในการพัฒนาทำความสะอาดในชุมชน คือ การที่ให้ประชาชนได้ร่วมทำความสะอาดในชุมชน เช่น เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้มีประชาชนร่วมกันทำความสะอาด ตามวัดตามถนนหนทางในชุมชน พระสงฆ์ได้สอนและปลูกฝังประชาชนได้ตระหนักและให้ความสำคัญเรื่องความสะอาด และการทิ้งขยะ และแยกขยะที่ถูกต้อง ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และให้ความรู้เรื่องการจัดการขยะ ของเสีย ทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ของสัตว์พาหะนำโรคต่างๆ ภายในองค์กรและชุมชนให้ทราบอย่างทั่วถึงกิจกรรมทำความสะอาด กำจัดขยะมูลฝอยอาคารสถานที่ในชุมชนที่สาธารณประโยชน์ร่วมกันระหว่าง ข้าราชการ พนักงาน เจ้าหน้าที่ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน และประชาชนภายในชุมชน พระสงฆ์ในชุมชนกันพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น เช่น การพัฒนาแหล่งน้ำ พัฒนาระบบไฟฟ้า ถนน น้ำประปา เป็นต้น เพื่อให้สภาพทางกายภาพเกื้อกูลต่อชีวิตของประชาชนในชุมชน

๔.๑.๔ การปฏิบัติกายนุปัสสนาสติปัฏฐาน

ในการพัฒนาร่างกาย ด้วยกายนุปัสสนาสติปัฏฐานในชุมชน คือ พระสงฆ์ได้มีการจัดปฏิบัติธรรมประจำปีและทุกวันพระ พระสงฆ์ได้นำพาประชาชนนั่งสมาธิเจริญภาวนา เพื่อให้ประชาชนรู้จักการพิจารณาในกายอันเป็นที่ตั้งให้เกิดสติ พิจารณาตั้งแต่ลมหายใจเข้าและลมหายใจออก เพื่อเป็นอุบายในการพิจารณาอย่างประณีต คือ การกำหนดลมหายใจเข้าออก และให้รู้เท่าทันสภาวะของจิตทุกกิริยาบท ยิน เดิน นั่ง นอน ให้พิจารณาเห็นธรรมคือ ความเกิดขึ้นในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเสื่อมในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรมทั้งความเกิดขึ้นและความเสื่อมในกายบ้าง จนกระทั่งเห็นชัดเจนว่ามีเพียงกายแต่กาย พิจารณาตามความเป็นจริงเพื่อไม่ให้ยึดมั่นถือมั่นในกายทำให้ผ่อนคลายความกำหนัด ในความเห็นนั้น ไม่ประกอบด้วยตัณหาและทิฐิ ปราศจากความยึดมั่นถือมั่น เพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้พัฒนาจิต และเป็นการยกระดับจิตใจของคนในสังคมให้สูงขึ้น พระสงฆ์ในชุมชนได้ทำหน้าที่เป็นผู้นำความรู้และหลักธรรมนำพาประชาชนประพฤติ ปฏิบัติ รู้จักพิจารณารู้เท่าทัน ทุกเหตุการณ์ ทุกขณะจิต เพื่อให้ประชาชนมีจิตที่ดี มีอารมณ์ดี และมีความสุข ซึ่งเป็นกระบวนการใช้ร่างกายเพื่อการพัฒนาคุณภาพ

๔.๑.๕ ใช้ร่างกายในการประกอบคุณธรรม

ในการพัฒนาร่างกายของประชาชนให้มีสุขภาพที่ดีทั้งด้านร่างกายแล้ว เราสามารถพัฒนาประชาชนให้ประกอบคุณงามความดี บำเพ็ญประโยชน์แก่ชุมชน เช่น การให้ทาน การเสียสละ หรือการเอื้อเฟื้อแบ่งปันของ ๆ ตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัว คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว เราควรคำนึงอยู่เสมอว่า ทรัพย์สินสิ่งของที่เรามาได้ มิใช่สิ่งจีรังยั่งยืน เมื่อเราสิ้นชีวิตไปแล้วก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้และการพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสมสำหรับกาลเทศะและการสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพาสในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น มีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเลสร้างคุณงามความดีแก่คนในสังคม และประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยส่งเสริมให้ประชาชนได้พัฒนาพฤติกรรมในเชิงคุณธรรมทางกายกรรม คือ การพัฒนากรรมดีทางกายไปด้วย

๔.๒ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม

การศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยพบว่าพระสงฆ์ในตำบลกุตลาด ใช้หลักธรรมในการพัฒนาชุมชน คือ สังคหวัตถุ ๔ สารานิยธรรม และศีล ในการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ สังคหวัตถุ ๔

หลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ เป็นธรรมที่สามารถนำไปใช้ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับชุมชนประกอบด้วย

๑. ทาน คือ การให้พระสงฆ์ในชุมชนกุตลาดได้สอนหรือฝึกให้คนในชุมชนได้รู้จัก การให้การเสียสละ การสงเคราะห์หรือช่วยเหลือซึ่งกันและกันเมื่อมีผู้เดือดร้อนในชุมชน ด้วยการให้สิ่งของที่ตนมีให้แก่ผู้ที่ต้องการผู้ขาดแคลนหรือผู้เดือดร้อน สิ่งของที่นำมาให้นั้นต้องเป็นสิ่งของที่ได้มาโดยสุจริตเป็นประโยชน์ คือผู้ให้ก็เป็นสุข อิ่มเอิบใจ ผู้รับก็สามารถบรรเทาทุกข์ความเดือดร้อน นอกจากการให้สิ่งของแล้ว พระสงฆ์ยังเป็นผู้ให้ความรู้ ให้คำแนะนำที่ถูกต้องแก่ประชาชนในชุมชน เพื่อให้ประชาชนในชุมชนเข้าใจในหลักการให้การเสียสละ เมื่อประชาชนได้รับความเดือดร้อนในด้านปัจจัยทั้งสี่ บุคคลในชุมชนควรให้ความช่วยเหลือ ผลจากการนำหลักการให้ทานมาใช้ทำให้ประชาชนในชุมชนรู้จักแบ่งปันเสียสละช่วยกันแก้ความเดือดร้อนของคนในชุมชนได้

๒. ปิยวาจา พระสงฆ์ได้มีการอบรมสั่งสอนให้ประชาชนในชุมชน รู้จักการใช้วาจาด้วยถ้อยคำที่สุภาพ และถ้อยคำที่มีประโยชน์ พูดด้วยถ้อยคำที่เป็นจริง และถ้อยคำที่ไม่กระทบกระทั่งผู้อื่น พูดแต่ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ โดยการให้ประชาชนปฏิบัติตามศีล ข้อที่ ๔ คือ การเว้นจากการมุสาวาท เพื่อให้ประชาชนรู้จักกล่าวขอโทษ รู้จักกล่าวขอบคุณ ซึ่งผู้ปฏิบัติได้ยอมทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในตัวผู้พูดจึงให้ละเว้นความชั่ว ทำให้การทำงานสำเร็จ เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตและการทำงานอย่างยิ่ง เมื่อคนในชุมชนทำงานผิดพลาดหรือไม่ประสบความสำเร็จ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนทุกคน ที่มีน้ำใจงาม น้ำใจดี มีความรัก ความสามัคคี เป็นหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้น เพื่อให้คนในชุมชน

อยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างมีความสุข ผลจากการปฏิบัติทำให้ชุมชนเกิดความสงบสุขพุดคุยกันด้วยความที่มีเมตตาไม่เบียดเบียนกัน มีน้ำใจ มีความสามัคคี ร่วมกันทำงานในชุมชนให้สำเร็จได้อย่างเต็มที่

๓. อัจฉริยา พระสงฆ์ได้นำพาประชาชนได้การประพาสตนให้เป็นประโยชน์แก่ทั้งตนเองและผู้อื่น เป็นผู้ที่มีน้ำใจ รู้จักการเสียสละช่วยเหลือสังคมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ความสุขสบายส่วนตัว เป็นคนพุ่มเทร่างกาย แรงใจในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ มีจิตใจเป็นสาธารณะสร้างคุณประโยชน์แก่สังคม และช่วยเหลือผู้อื่น พร้อมรู้จักแก้ไขปัญหาคด้วยปัญญา เมื่อคนในชุมชนมีความเดือดร้อนในการทำงาน ต้องการความช่วยเหลือบุคคลในชุมชนควรให้ความช่วยเหลือด้วยการพูดให้กำลังใจ แสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้คำแนะนำ ชี้แจงอย่างถูกต้อง ไม่พูดจาดูหมิ่น เสียดสีคนที่อยู่ในชุมชน แต่พูดจากับคนในชุมชน ด้วยความไพเราะน่าฟัง ผลจากการปฏิบัติทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขไม่มีการทะเลาะวิวาท ทุกคนร่วมบำเพ็ญประโยชน์แก่ส่วนรวมและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๔. สมานัตตตา คือ พระสงฆ์ในตำบลกุดลาดได้มีการอบรมสั่งสอนให้คนในชุมชน รู้จักการวางตัวให้เหมาะสมเสมอต้นเสมอปลาย รู้จักวางตนให้เหมาะสมกับฐานะของตน มีจิตใจมั่นคง ไม่หวั่นไหวเปลี่ยนแปลงง่าย และดำรงตนอยู่ในความดีไม่ให้ตกเป็นทาสของความชั่ว ปฏิบัติกับคนในชุมชนหรือผู้อื่น อย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งอยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมแก้ไขปัญหากับเพื่อนร่วมงาน ในชุมชน เมื่อคนในชุมชนต้องการความช่วยเหลือทางด้านร่างกาย ทุกคนที่อยู่ในชุมชนก็ให้ความสำคัญ ขวนขวายช่วยเหลืออย่างเต็มกำลังความสามารถ หรือการให้ความสำคัญกับคนในชุมชนของตนเองด้วยการช่วยเหลือกิจการต่างๆ ภายในชุมชน บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหภายในชุมชนด้วยความเต็มใจ เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในชุมชน บุคลากรก็เข้าไปช่วยในการแก้ไขปัญหา โดยให้ความเสมอภาค ไม่เอาเปรียบผู้อื่น อยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขและอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสงบสุข ผลจากการปฏิบัตินี้ทำให้ประชาชนในชุมชนมีความมั่นคงทางด้านจิตใจประพาสตนเป็นคนดีสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า ในการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม สังคหวัตถุ ๔ พระสงฆ์ในชุมชนกุดลาดได้สอนหรือฝึกให้คนในชุมชนได้รู้จักการให้การเสียสละ การสงเคราะห์หรือช่วยเหลือซึ่งกันและกันเมื่อมีผู้เดือดร้อนในชุมชน เพื่อให้ประชาชนในชุมชนเข้าใจในหลักการให้การเสียสละ เมื่อประชาชนในชุมชนความเดือดร้อนในด้านปัจจัยทั้งสี่ บุคคลในชุมชนควรให้ความช่วยเหลือ รู้จักการใช้วาจาด้วยถ้อยคำที่สุภาพ และถ้อยคำที่มีประโยชน์ พูดด้วยถ้อยคำที่เป็นจริง เป็นคนที่มีน้ำใจงาม น้ำใจดี มีความรัก ความสามัคคี เป็นหนึ่งอันเดียวกัน รู้จักการเสียสละช่วยเหลือสังคมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ความสุขสบายส่วนตัว แสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้คำแนะนำ ชี้แจงอย่างถูกต้อง ไม่พูดจาดูหมิ่น เสียดสีคนที่อยู่ในชุมชน แต่พูดจากับคนในชุมชน ด้วยความไพเราะน่าฟัง รู้จักวางตนให้เหมาะสมกับฐานะของตนง่าย บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหภายในชุมชนด้วยความเต็มใจ เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในชุมชน ไม่เอาเปรียบผู้อื่น อยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขและอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสงบสุข

๔.๒.๒ สาราณียธรรม

หลักธรรมสาราณียธรรม ๖ iva สาราณียธรรม ๖ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน สาราณียธรรม ๖ คือ

๑. เมตตากายกรรม คือ พระสงฆ์ได้มีการสอนให้ประชาชนในชุมชนตั้งเมตตากายกรรม ต่อกันและกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลืองานในชุมชนด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการ สุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง จะทำสิ่งอันอะไรก็ให้ทำด้วยเมตตา สอนให้เป็นคนมีน้ำใจ ช่วยเหลือกันในงานของชุมชน และสอนให้คนในชุมชน เป็นคนที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จัก สัมมาคารวะ ให้เกียรติผู้ใหญ่ เอาใจใส่ในงานพัฒนาสังคม ไม่เบียดเบียน หรือรังแกคนในสังคมให้มีความเดือดร้อน ไม่ทำร้ายกันให้ได้รับความทุกข์ทรมาน ทำแต่ในสิ่งที่ถูกต้องต่อกันอยู่ตลอดเวลาซึ่ง พระสงฆ์ได้ใช้ศีลข้อที่ ๑ คือ ปาณาติบาต เพื่อเป็นข้อบังคับให้คนในสังคมได้ปฏิบัติตาม เพื่อให้เกิดความสุขในชุมชน เพื่อสร้างคนในชุมชนให้เป็นชุมชนที่มีความสุขและความเมตตา ผลจากการปฏิบัติ ทำให้คนในชุมชน มีความเมตตา มีความอ่อนน้อมถ่อมตน และอยู่ร่วมอย่างมีความสุขสงบสุขในชุมชน

๒. เมตตาวจีกรรม มีเมตตาวจีกรรมในประชาชนที่อยู่ร่วมทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ พระสงฆ์สั่งสอน แนะนำตักเตือนประชาชนด้วยความหวังดี กล่าว วาจาสุภาพ ให้ประชาชนมีความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง พูดคุยกันด้วยความมีเมตตา มีความซื่อสัตย์ ความจริงใจ พระสงฆ์ทำหน้าที่สร้างความสามัคคี กระชับความสามัคคี ให้เกิดขึ้นภายในสังคม พูดแต่คำไพเราะอ่อนหวาน และคำที่มีประโยชน์นั้นเป็นคำที่มีพื้นฐานมาจาก เมตตาต่อคนที่ตนพูดด้วยและคนที่พูดถึงสอนให้ประชาชนรู้ว่าพูดต่อหน้าอย่างไร ลับหลังก็ต้องพูด อย่างนั้น ลับหลังอย่างไรต่อหน้าก็พูดอย่างนั้น การพูดแต่สิ่งที่ดีงาม พูดกันด้วยความรัก มีความปรารถนาดี รู้จักการพูดให้กำลังใจกันและกัน ในยามที่มีใครต้องพบกับความทุกข์ ความผิดหวัง หรือ ความเศร้าหมองต่างๆ โดยที่ไม่พูดจาซ้ำเติมกัน ในยามที่มีใครต้องหกล้มลง ไม่นินทาว่าร้าย ทั้งต่อหน้า และลับหลัง พูดแนะนำในสิ่งที่ดี และมีประโยชน์ พูดอย่างใดก็ทำอย่างนั้น ไม่โกหก โดยพระสงฆ์ได้นำ ศีลข้อที่ ๔ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาให้คนในชุมชนเป็นบรรทัดฐานการปฏิบัติและยึดถือ ผลจากการ ปฏิบัติทำให้คนในชุมชน มีความซื่อสัตย์จริงใจต่อกันและรู้การให้อภัยซึ่งกันและกันรวมทั้งมีน้ำใจ พูดคุยกันด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใส

๓. เมตตาโมกขกรรม คือ พระสงฆ์ในตำบลทุกตำบลได้อบรมสั่งสอนประชาชนในชุมชนทุก ตำบลเป็นคนมีเมตตาโมกขกรรมต่อกันในชุมชน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง มีจิตใจโอบอ้อมอารีให้คนใน ชุมชนมีจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน จะคิดอะไรก็คิดกันด้วยเมตตา ชีวิตแต่ละชีวิตไม่ต้องการความทุกข์ แต่ต้องการความสุข ดังนั้นการอยู่ ในชุมชนต้องดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ประทุษร้ายกัน ให้แต่ละคน อยู่ดีมีสุขตามสมควรแก่ฐานะของแต่ละคน เมื่อจะคิดถึงใครก็ตามในชุมชน ให้คิดถึงกันด้วยเมตตา เพราะพร้อมที่จะแสดงออกทางกาย ทางวาจา ทั้งต่อหน้าและลับหลังบุคคลเหล่านั้น การคิดดี การ มองกันในแง่ดี มีความหวังดี และปรารถนาดีต่อกัน รักและเมตตาต่อกัน คิดแต่ในสิ่งที่สร้างสรรค์ต่อกัน ไม่อิจฉาริษยา ไม่คิดอคติ ไม่พยาบาท ไม่โกรธแค้นเคืองกัน รู้จักให้อภัย และให้อภัยต่อกันและ กันอยู่เสมอพระสงฆ์ ได้นำศีลข้อที่ ๑ มาเป็นเครื่องมือหรือเป็นระเบียบในการอยู่ร่วมกันเพื่อสร้าง

ความสุขและความสงบแก่ประชาชนในชุมชนทั้งทางกายและจิตใจ ผลจากการปฏิบัติทำให้ประชาชนในชุมชน มีความคิดที่ดีต่อกันในชุมชน คิดดีทำดี มีความปรารถนาดีต่อกัน ทั้งทางกายและจิตใจ

๔. สาธารณโภคี พระสงฆ์ได้สอนให้ประชาชนในชุมชนได้รู้จักเป็นผู้ให้มากกว่าเป็นผู้รับ ด้วยแนะนำให้ประชาชนในตำบลเป็นคนรู้จักการเสียสละ เมื่อได้สิ่งของใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรมแม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว ให้ได้นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน ข้อนี้ใช้อุปวิวัตตโกศก็ได้ การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรม ช่วยเหลือกัน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่เอารัดเอาเปรียบ และมีความเสมอภาคต่อกัน เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันอยู่เสมอ สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นภายในชุมชนโดยมีพระสงฆ์ภายในตำบลกุดลาดเป็นผู้ชี้แนะและเชื่อมโยงให้คนในชุมชนเป็นชุมชนที่มีความรักแบ่งปันสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ผลจากปฏิบัติทำให้ประชาชนในชุมชนเป็นคนที่รู้จักการเสียสละและมีส่วนร่วมในชุมชน มีน้ำใจรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน

๕. สีสสามัญญตา พระสงฆ์ในตำบลกุดได้อบรมให้ประชาชนในชุมชนหมั่นประพฤติสำรวมระวังในศีลให้บริสุทธิ์ ทั้งทางกายและวาจา จิตใจ เพราะว่าศีลเป็นพื้นฐานขั้นต้นของการเป็นมนุษย์ที่ดี บุคคลจะประเสริฐได้ก็เพราะมีศีล ดังนั้นพระสงฆ์ตำบลกุดลาดจึงได้ให้ประชาชนในชุมชนได้มีการรักษาศีล หมั่นประกอบคุณงามความดี มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัยของชุมชน ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับ หรือวินัยต่างๆ ในชุมชน เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่อยู่ร่วมกันในชุมชน ไม่ก้าวร้าวหน้าที่ซึ่งกันและกัน ไม่อ้างอำนาจเหนือผู้อื่น ไม่ถืออภิสิทธิ์ใดๆ ทั้งปวงที่จะทำให้นคนในชุมชนเกิดความเดือดร้อน พระสงฆ์ในชุมชนกุดลาดได้ให้คนในชุมชน ให้เพียรละความชั่ว เร่งทำความดี และหมั่นชำระจิตใจให้บริสุทธิ์อยู่เสมอ ในการที่จะละความชั่ว ผลจากปฏิบัติทำให้คนในชุมชนเป็นคนที่ตั้งตนงามมีศีลธรรมและเป็นคนที่มิระเบียบวินัยมีความประพฤติสุจริตดีงาม

๖. ทัญญูสามัญญตา พระสงฆ์ได้ตระหนักถึงความสามัคคีของประชาชนในชุมชนได้อบรมให้ประชาชนมีทัญญูสามัญญตา เพื่อการอยู่ร่วมกันในชุมชน ให้ทุกคนมีความเห็นชอบร่วมกัน ภายในชุมชนทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็น ให้ความเคารพและให้เกียรติต่อความคิดของผู้อื่น ปรับปรุงความคิดความเห็นให้มีเหตุผลถูกต้องเหมือนกับผู้อื่นและหมู่คณะภายใต้เหตุ และผลในทางที่ดีงาม พร้อมกับเคารพเหตุผล ยึดหลักความดีงามเป็นอุดมคติอย่างสม่ำเสมอ คิดในสิ่งที่ตรงกัน ปรับมุมมองให้ตรงกัน รู้จักแสวงหาจุดร่วมในชุมชน เอาความคิดของคนส่วนมากในการอยู่ร่วมกัน และสงวนไว้ซึ่งจุดต่างของกันและกัน ไม่ยึดถือความคิดของตนเป็นใหญ่ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ ก็จะเกิดความรู้รักสามัคคี คิด พูด ทำต่อกันด้วยเมตตาเกื้อกูลแบ่งปันกันและกัน ผลจากการปฏิบัติทำให้คนในชุมชนตำบลกุดลาด ทุกคนมีความเสมอภาพสามารถออกความคิดเห็น มีความคิดที่ดีให้ความเคารพซึ่งกันและกันมีความสามัคคีกัน

ได้สรุปว่า พระสงฆ์ได้มีการประยุกต์หลักธรรมสาราณียธรรม ๖ ในการพัฒนาชุมชนให้ประชาชนในชุมชน ช่วยเหลือการงานในชุมชนด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน เป็นคนที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักสัมมาคารวะ ไม่ทำร้ายกันให้ได้รับความทุกข์ทรมาน พูดคุยกันด้วยความมีเมตตา มีความซื่อสัตย์ ความจริงใจ พูดแต่คำไพเราะอ่อนหวาน และคำที่มีประโยชน์ การพูดแต่สิ่งที่ดีงาม พูดกันด้วยความรัก มีความปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันใน

แง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน จะคิดอะไรก็คิดกันด้วยเมตตา ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ประทุษร้ายกัน มีการคิดดี การมองกันในแง่ดี มีความหวังดี และปรารถนาดีต่อกัน รักและเมตตาต่อกัน คิดแต่ในสิ่งที่สร้างสรรค์ต่อกัน การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรม ช่วยเหลือกัน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน และมีความเสมอภาคต่อกัน ให้ประชาชนในชุมชนหมั่นประพฤติสำรวมระวังในศีลให้บริสุทธิ์ ทั้งทางกายและวาจา จิตใจ หมั่นประกอบคุณงามความดี มีความประพฤติสุจริตตั้งงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัยของชุมชน ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ เพื่อการอยู่ร่วมกันในชุมชน ให้ทุกคนมีความเห็นชอบร่วมกันภายในชุมชน ทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นให้ความเคารพ และให้เกียรติต่อความคิดของผู้อื่น รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ ก็จะเกิดความรู้รักสามัคคี คิด พูด ทำต่อกันด้วยเมตตาเกื้อกูลแบ่งปันกันและกัน

๔.๒.๓ ศีล

ในทางพระพุทธศาสนาศีลเป็นข้อบัญญัติที่สำคัญสำหรับการประพฤติ เพื่อให้คนในชุมชนอยู่รวมอย่างเป็นระเบียบและเป็นปกติสุข ผู้ที่รักษากาย วาจา และจิตใจ ให้ตั้งอยู่ในความเรียบร้อยเป็นปกติ จึงได้ชื่อว่า เป็นผู้มศีล ซึ่งพระสงฆ์ได้เน้นให้ประชาชนในชุมชนได้รักษา ศีล ๕ เป็นเบื้องต้นของคนมีศีลธรรม ได้แก่

๑. เว้นจากปาณาติบาต ละเว้นจากการฆ่า การประหารชีวิต ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย ผู้อื่นเมื่อการอยู่ร่วมกันในชุมชนเป็นจำนวนมาก พระสงฆ์ได้สอนให้คนในชุมชน รักใน ชีวิตของตนและผู้อื่นไม่ให้ไปเบียดเบียนผู้อื่นหรือปองร้ายผู้อื่น ทั้งพยายามกระทำด้วยตนเองหรือใช้ให้ผู้อื่นกระทำ สัตว์โลกทุกชนิดไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์เดรัจฉานย่อมรักชีวิตของตน มีความตั้งใจที่จะรักษาชีวิตไว้ให้ยาวนานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้มองเห็นชีวิตตนมีคุณค่าควรแก่การถนอม เรามีความรู้สึกรักชีวิตเราอย่างไร คนอื่นหรือสัตว์อื่นก็มีความรู้สึกรักชีวิตของตนอย่างนั้น พระสงฆ์จึงได้อบรมประชาชนในชุมชน มีความเมตตากรุณาต่อกันและเผื่อแผ่ความรัก ความเอื้ออาทรแก่สัตว์ทั้งปวงด้วย เห็นชีวิตของผู้อื่นเสมอกับชีวิตของตนและให้ปลูกไมตรีจิตในสัตว์ทุกจำพวก

๒. เว้นจากอทินนาทาน ละเว้นจากการลักขโมยเบียดบังแย่งชิง ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน พระสงฆ์ได้สอนให้ประชาชนเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ด้วยอาการขโมยให้ทุกคนเคารพในกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น เว้นจากการทำมาหากินในทางทุจริต ประกอบอาชีพในทางมิฉฉาชีพ ไม่เบียดเบียนผู้อื่นในทางเลี้ยงชีพ ซึ่งผู้รักษาศีลจะต้องเว้นเพื่อรักษาให้บริสุทธิ์บริบูรณ์

๓. เว้นกาเมสุมิฉฉาจาร พระสงฆ์ให้ประชาชนในชุมชนละเว้นการประพฤติผิดในกาม ไม่ประทุษร้ายต่อของรักของหวงแหน อันเป็นการทำลายเกียรติภูมิและจิตใจ เพื่อให้มนุษย์สร้างความสามัคคีไม่แตกร้างกัน รักษาสายโลหิตวงศ์ตระกูลของตนไม่ส่ำส่อนกันเยี่ยงสัตว์เดียรัจฉาน หรือเป็นผู้มักมากในกาม หรือไปผิดลูกผิดเมียคนอื่น ทำให้มีความแตกแยกในชุมชน

๔. เว้นมฺสาวาท พระสงฆ์ได้มีการอบรมสั่งสอนให้ประชาชนในชุมชน ละเว้นการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง ซึ่งจะนำมาให้เกิดการทะเลาะวิวาทหรือทำให้คนอื่นเดือดร้อน สร้างความแตกแยกภายในชุมชน ให้พูดด้วยวาจาที่ดี และคิดด้วยใจที่ดี ก็ต้องใช้สติใช้ปัญญา ไม่ประทุษร้ายเขาหรือประโยชน์สุขเขาด้วยวาจา

๕. เว้นจากสุราเมรัย พระสงฆ์ได้นำเอามาสั่งสอนอบรมแก่ประชาชนในชุมชนไม่เสพเครื่องดองของมึนเมาและสิ่งเสพติด อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทมัวเมา ก่อความเสียหายผิดพลาด

เพราะชาติสติ เช่น ทำให้เกิดอุบัติเหตุ แม้อย่างน้อยก็เป็นผู้คุกคามต่อความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยของผู้ร่วมสังคม พระสงฆ์มุ่งพัฒนาเพื่อให้คนมีสติไม่ประมาท รักษาสติของตนไว้ไม่ให้พลอ พลาดพลั้งในการปฏิบัติงานประจำเพื่อดำรงชีวิตโดยราบรื่น

เน้นให้ประชาชนในตำบลกุตลาคมีความประพฤติดชอบทางกายและวาจา หรือการรักษา กายวาจาให้เรียบร้อย ระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว และเป็นหลักการควบคุมตนให้ ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ถือว่าเป็นพื้นฐานที่เน้นการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในฐานะที่เป็นเพื่อนกัน ศีล ๕ เป็นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ระเบียบความประพฤติความเป็นอยู่ทั้งส่วนตัว และที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกาย วาจา ตลอดจนทำมาหาเลี้ยงชีพของคนในชุมชน กลายเป็น สภาพอันเอื้ออำนวยต่อการเป็นอยู่และต่อสภาพแวดล้อม รวมทั้งการนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการอนุรักษ์ ป่า รายละเอียดดังนี้

(๑) ละเว้นจากการล่าสัตว์ ผลจากการรักษา ศีลข้อปาณาติบาต ทำให้คนในชุมชน เกิดเป็นคนไม่ค่อยเจ็บป่วย อายุยืน ก่อจิตเมตตามากขึ้นกิเลสลดน้อย ทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกัน อย่างมีความสุขไม่มีความเดือดร้อนไม่เบียดเบียนกัน ทุกคนในชุมชนมีความเมตตาต่อกัน มีความ สามัคคี รักใคร่ปรองดองกัน ไม่มีการทะเลาะวิวาท ไม่มีศัตรูเบียดเบียนให้ต้องบาดเจ็บ ไม่มีอุบัติเหตุ ต่างๆ ที่จะทำให้บาดเจ็บหรือสิ้นอายุเสียก่อนวัยอันควร ในขณะที่เดียวกันควรนำเมตตากรุณามาตั้ง ความปรารถนาให้ผู้อื่น มีความสุขความเจริญ และมีความสงสารคิดช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์

(๒) ละเว้นจากการลักขโมย ผลจากการที่ประชาชนในชุมชนได้รักษาศีล ด้วยผลของ บุญที่นำมาเกิดเป็นมนุษย์ ย่อมทำให้ได้เกิดในตระกูลที่ร่ำรวย การทำมาหาเลี้ยงชีพในภายหน้ามักจะ ประสบกับช่องทางที่ดี ทำมาค้าขึ้นและมั่งมีทรัพย์ ทรัพย์สมบัติไม่วิบัตินายจะไปด้วยภัยต่างๆ เช่น อัคคีภัย วาทภัย โจรภัย ฯลฯ ประชาชนในชุมชนจะปราศจากอาการหรือความคิดในการที่จะกระทำ อทินนาทาน ในขณะที่เดียวกันควรประกอบสัมมาอาชีวะหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต และทำทานตามกาล อันควร ด้วยการเสียสละสิ่งของของตนเองแก่ผู้ที่สมควร

(๓) ละเว้นจากการประพฤติดินทางเพศ ผลจากการที่รักษาศีลข้อนี้ เมื่อประชาชนมี ความอดทนอดกลั้นสำรวมไม่แสดงความหวนไหวสั่นคลอนออกมาภายนอก ปราศจากอาการหรือ ความคิดในการที่จะกระทำกาเมสุมิจนจาร ในขณะเดียวกันควรประพฤติกามสังวรพึงพอใจ ในคู่ครอง ของตนเอง รวมถึงประพฤติดิสถารสันโดษสำรวมในกาม จะทำให้เมื่อลงมาเกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะมี ประสพโชคดีในความรัก มักได้พบกับรักแท้ที่จริงจังและจริงใจ ไม่ต้องอกหัก อกโรย และอกเดาะ ครั้น เมื่อมีบุตรธิดาก็อ่านอนสอนง่าย ไม่ดื้อด้น ไม่ถูกผู้อื่นฉุดคร่าอนาจารไปทำให้เสียหาย บุตรธิดาย่อม เป็นอภิชาติบุตร ซึ่งจะนำเกียรติยศชื่อเสียงมาสู่วงศ์ตระกูล

(๔) ละเว้นจากการพูดเท็จ ผลจากการที่รักษาศีลข้อนี้ ด้วยอาการอดทนอดกลั้นสำรวม ไม่แสดงความหวนไหวสั่นคลอนออกมาภายนอก ปราศจากอาการหรือความคิดในการที่จะกระทำ มุสาวาท ในขณะเดียวกันควรรักษาสัจจะ ความซื่อสัตย์ เมื่อลงมาเกิดเป็นมนุษย์ จะทำให้เป็นผู้ที่มี เสียงไพเราะ พูดจาไม่น่ามีนวลชวนฟัง มีเหตุมีผลชนิดที่เป็นพุทธวาจา มีวัตรปฏิบัติอันไพเราะในการ เจริญ จะเจริญจากความสิ่งใดก็มีผู้ฟังและเชื่อถือ สามารถว่ากล่าวสั่งสอนบุตรธิดาและศิษย์ให้อยู่ใน โอวาทได้ดี

(๕) ละเว้นจากการดื่มสุราหรือน้ำเมาและรวมทั้งยาเสพติด ผลจากการที่ประชาชนในชุมชนได้รักษาศีลข้อนี้จะทำให้ ด้วยความอดทนอดกลั้นสำรวมไม่แสดงความหุนหันพลันแล่นออกมาภายนอก ปราศจากอาการหรือความคิดในการที่จะดื่มสุราเมรัย ในขณะที่เดียวกันพยายามดำรงสติสัมปชัญญะ รู้จักยั้งคิด รู้สึกตัวอยู่เสมอ ระวังมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท หรืออับปรมาทะ ไม่ประมาทในกิจทั้งปวง เมื่อลงมากเกิดเป็นมนุษย์ย่อมทำให้เป็นผู้ที่มีสมอง ประสาท ปัญญา ความคิดแจ่มใส จะศึกษาเล่าเรียนสิ่งใดก็แตกฉานและทรงจำได้ง่าย ไม่หลงลืมเพื่อนเลอะเลือน ไม่เสียสติวิกลจริต ไม่เป็นโรคสมอง โรคประสาท ไม่ปัญญาทรมาน ปัญญาอ่อนหรือปัญญานิ่ม และทำให้คนในชุมชน

ศีลทั้ง ๕ ข้อนี้ เป็นหลักจำเป็นในชุมชนของมนุษย์ที่จะต้องปฏิบัติเพื่อให้เกิดความปกติทั้งในตนเองและชุมชน เพราะช่วยควบคุมความประพฤติไม่ให้พลาดถลาในการทำ ความชั่วอย่างใดอย่างอย่างหนึ่ง รวมทั้งทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย จึงจัดอยู่ในระดับศีลธรรมอันเป็นมูลฐานที่จะนำไปสู่ความสงบของจิตใจไม่ให้ความชั่วครอบงำได้

สรุปได้ว่า พระสงฆ์ได้ประยุกต์หลักพุทธธรรม ศีล ประการพัฒนาชุมชนให้คนในชุมชนเป็นคนที่ดีในชีวิตของตนและผู้อื่น ไม่ให้ไปเบียดเบียนผู้อื่นไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย หรือปองร้ายผู้อื่น ให้มีความเมตตากรุณาต่อกันไม่ให้เป็นคนลักขโมยบังเบียดแย่งชิงประทุษร้ายต่อทรัพย์สินของผู้อื่นให้ประชาชนประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่ประพฤติดินในกาม ไม่ประทุษร้ายต่อของรักของหวงแหนของคนอื่น อันเป็นการทำลายเกียรติภูมิและจิตใจ ไม่ให้เป็นคนที่พูดเท็จโกหกหลอกลวงคนอื่นเพื่อจะได้มีซึ่งลาภยศ ให้เป็นที่พูดด้วยวาจาที่ดี และคิดด้วยใจที่ดีหรือประโยชน์สุขด้วยวาจาอบรมให้ประชาชนไม่เสพเครื่องดองของมีเมาสิ่งเสพติด อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทมัวเมา ก่อความเสียหายผิดพลาดเพราะขาดสติ เพื่อให้คนมีสติไม่ประมาท รักษาสติของตนไว้ไม่ให้พลอดพลั้งในการปฏิบัติงานประจำเพื่อดำรงชีวิตโดยราบรื่น ผลจากการรักษา ศีลทำให้คนในชุมชนเกิดเป็นคนไม่ค่อยเจ็บป่วย อายุยืน ก่อจิตเมตตามากขึ้น ทุกคนในชุมชนมีความเมตตาต่อกัน มีความสามัคคีรักใคร่ปรองดองกัน ไม่มีการทะเลาะวิวาท ไม่มีศัตรูเบียดเบียนให้ต้องบาดเจ็บ ไม่มีอุบัติเหตุต่างๆ ที่จะทำให้บาดเจ็บหรือสูญอายุเสียก่อนวัยอันควร เน้นให้ประชาชนในตำบลทุกตลาดมีความประพฤติชอบทางกายและวาจา หรือการรักษากายวาจาให้เรียบร้อย ระเบียบวินัย ตลอดถึงทำมาหาเลี้ยงชีพของคนในชุมชน กลายเป็นสภาพอันเอื้ออำนวยแก่การเป็นอยู่และต่อสภาพแวดล้อม รวมทั้งการนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการอนุรักษ์

๔.๓ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนทางด้านจิตใจและอารมณ์

ในการศึกษาวิจัยการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนทางด้านจิตใจและอารมณ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับประเด็น พัฒนาด้วยจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน การป้องกันและการแก้ปัญหาโรคทางจิต ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๔.๓.๑ พัฒนาด้วยจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน

ในการพัฒนาจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน พระสงฆ์ในตำบลทุกตลาดได้สอนให้ประชาชน ได้มีการปฏิบัติสมาธิในชีวิตประจำวัน โดยที่ให้ประชาชนได้กำหนดสติอยู่กับงานในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็น

การการยืน การเดิน การนั่ง การนอน รับประทาน การดื่ม การทำ การพูด การคิด ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่อยู่ในวงกว้างขึ้น สามารถทำได้ทุกสถานที่ ทุกเวลา ทุกสถานการณ์ เช่น ผู้ที่อยู่ในการทำงานสามารถทำสมาธิในที่ทำงานได้ ด้วยการเพ่งสายตาและจิตใจไปที่งานที่ทำ ใครมีภาระการงานใด ก็ทำงานนั้นด้วยความมีสติและจดจ่ออยู่กับงาน การฝึกจิตให้เกิดผลใช้ประโยชน์ได้ดีในชีวิตประจำวัน ควรกระทำควบคู่กันทั้ง ๒ วิธี กล่าวคือ ช่วงเช้าตื่นนอนแล้วไหว้พระสวดมนต์ดินจกรรมนั่งสมาธิภาวนา ตามแต่โอกาสอำนวย เป็นการทำสมาธิในวิธีการเพื่อสะสมพลังสติสัมปชัญญะไว้ใช้ในการปฏิบัติงานและเป็นภูมิคุ้มกันถ้าเกิดปัญหาอุปสรรคในการทำงานจะมีพลังสติปัญญาที่จะตั้งรับสถานการณ์หรือแก้ปัญหาได้ พระสงฆ์ได้สอนให้ประชาชนในขณะระหว่างปฏิบัติงานและดำเนินชีวิตประจำวันให้กำหนดสติรู้อยู่กับงานในปัจจุบันให้ต่อเนื่องให้มากที่สุด สอนวิธีนี้เป็นการปฏิบัติสมาธิในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะส่งผลให้การทำงานมีคุณภาพสำเร็จลุล่วงได้รวดเร็ว ความผิดพลาดจะไม่เกิดขึ้นเมื่อเกิดปัญหา อุปสรรค ประชาชนจะได้ตั้งรับได้และมีปัญญาในการแก้ไขปัญห และเมื่อเสร็จภาระงาน ก่อนนอนพระสงฆ์ในตำบลกุดลาดท่านจะแนะนำให้ประชาชนปฏิบัติสมาธิในวิธีการเช่นเดียวกับช่วงเช้า ถ้าการปฏิบัติสมาธิในชีวิตประจำวันมีความต่อเนื่องมาก จะส่งผลให้การปฏิบัติสมาธิในก่อนนอนได้ผลดีจิตรวมได้เร็ว ประชาชนจะมีพลังสติสัมปชัญญะสะสมไว้มากได้พักจิต คลายเครียด และอาจเกิดปัญญาในการแก้ไขหรือพัฒนางานที่ติดค้างมาหรือที่จะทำในวันรุ่งขึ้นหากไม่มีเวลาปฏิบัติสมาธิก่อนนอน ท่านแนะนำก็ควรนอนสมาธิ คือ พระท่านสอนในประชาชนในชุมชน นอนกำหนดสติรู้ที่ลมหายใจหรือคำบริกรรมภาวนาจนหลับไป จะเป็นการนอนที่มีคุณภาพได้พลังสติสัมปชัญญะเพิ่มขึ้น และเพื่อให้ประชาชนในตำบลกุดลาด เป็นคนที่มีจิตใจและอารมณ์ดี ประชาชนในชุมชนก็จะมีความสุข

สรุปได้ว่า ในการพัฒนาจิตตามปัสสนาสติปัฏฐาน พระสงฆ์ในตำบลกุดลาดได้สอนให้ประชาชนได้มีสอนให้ประชาชนมีการปฏิบัติสมาธิในชีวิตประจำวัน โดยที่ให้ประชาชนได้กำหนดสติอยู่กับงานในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการการยืน การเดิน การนั่ง การนอน รับประทาน การดื่ม การทำ การพูด การคิด ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่อยู่ในวงกว้างขึ้น สามารถทำได้ทุกสถานที่ ทุกเวลา ทุกสถานการณ์ และสอนวิธีนี้เป็นการปฏิบัติสมาธิในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะส่งผลให้การทำงานมีคุณภาพสำเร็จลุล่วงได้รวดเร็วความผิดพลาดจะไม่เกิดขึ้น เมื่อเกิดปัญหาอุปสรรค ถ้าการปฏิบัติสมาธิในชีวิตประจำวันมีความต่อเนื่องมาก จะส่งผลให้การปฏิบัติสมาธิในวิธีการช่วงก่อนนอนได้ผลดีจิตรวมได้เร็ว และมีพลังสติสัมปชัญญะสะสมไว้มาก ได้พักจิต คลายเครียด และเพื่อให้ประชาชนในตำบลกุดลาด เป็นคนที่มีจิตใจและอารมณ์ดี ประชาชนในชุมชนก็จะมีความสุข

๔.๓.๒. การป้องกันและการแก้ปัญหาโรคทางจิต

พระสงฆ์ได้มีการแนะนำชี้แจง ให้ประชาชนผู้มีความทุกข์ได้เกิดปัญญารู้จริงเห็นแจ้งในหลักธรรมดา พระสงฆ์ก็สอนให้ประชาชนเข้าใจหลักอนิจจังว่า โลกนี้ไม่มีอะไรเที่ยงแท้ ล้วนเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา อย่าไปหลงจริงจังในสิ่งต่างๆ แม้ความทุกข์ที่ประชาชนกำลังเผชิญอยู่นี้ก็เป็นอนิจจัง ไม่นานก็จะลดลงและหายไปในที่สุด พระสงฆ์สอนให้ประชาชนมีขันติความอดทน ประชาชนจะได้ไม่คิดสั้นเพราะมีความหวังว่าความทุกข์จะต้องคลี่คลายหมดไปในที่สุดนั่นเอง ส่วนการป้องกันโรคทางจิตพระสงฆ์ในตำบลกุดลาดได้ สอนให้เลือกอยู่ในปฏิรูปเทศ ที่ซึ่งมีเหตุปัจจัยส่งเสริมให้เจริญในธรรม เว้นจากการคบคนพาลให้คบบัณฑิต งดเว้นจากการประพฤติชั่วทุกทาง ด้วยการ

รักษาศีล จะได้ไม่ต้องหวาดสะดุ้ง ทำให้เสียสุขภาพจิต และหาอาหารบำรุงจิตใจ คือ การทำความดี ให้ประชาชนในตำบลได้มีการให้ทาน การบำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่น เรียกว่า อตถจริยา การพูดดีต่อผู้อื่น เรียกว่า ปิยวาจาการเจริญเมตตา แผ่เมตตารีจิตและความปรารถนาดีไปยังผู้อื่น เมื่อกระทำความดีทางกาย วาจา ใจ แล้ว ผลที่ได้รับคือ ความอึดเอิบใจ สงบสุข ร่าเริงเบิกบานแจ่มใส มีเสน่ห์ ปลอดภัย เป็นอิสระ เป็นที่รักของคนทั่วไป ฉะนั้น การที่พระสงฆ์ในตำบลกุตลาคได้สอนให้ประชาชนในการทำ ความดีจึงเป็นการส่งเสริมสุขภาพจิตโดยตรง การบริหารจัดการในการออกกำลังกายต้องเคลื่อนไหว ตรง ข้ามกับการบริหารจัดการ ซึ่งประชาชนต้องพยายามควบคุมให้อยู่นิ่ง เพราะตามธรรมชาติจะวิ่งวุ่นปรุ่ งแต่ง การทำให้จิตนิ่งทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า สมถะ หรือ สมาธิภาวนา พระสงฆ์ในตำบลกุตลาค ได้สอนให้ประชาชนเอาใจไปจดจ่ออยู่กับลมหายใจเข้าออก เรียกว่า อานาปานสติ คือการทำจิตใจใส สะอาดบริสุทธิ์ มีพลัง ก็นำไปใช้ในการพิจารณาความจริงของชีวิต จนเห็นแจ้งชัดใน อนิจจัง ความไม่เที่ยงแท้แน่นอน ทุกขัง ความทุกข์ อนัตตา ความไม่มีตัวตนที่แท้จริง เห็นชัดในอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เมื่อ ใจก็จะบริสุทธิ์สมบูรณ์ มีสุขภาพจิตดี พ้นทุกข์ได้ นี่คือจุดมุ่งหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา

ได้สรุปว่า พระสงฆ์สอนให้ประชาชนมีขันติความอดทน ประชาชนจะได้ไม่คิดสั้นเพราะมีความหวังว่าความทุกข์จะต้องคลี่คลายหมดไปในที่สุดนั่นเอง ส่วนการป้องกันโรคทางจิต ที่ซึ่งมีเหตุปัจจัยส่งเสริมให้เจริญในธรรม เว้นจากการคบคนพาลให้คบบัณฑิต งดเว้นจากการประพฤติชั่วทุกทาง ด้วยการรักษาศีล จะได้ไม่ต้องหวาดสะดุ้ง ทำให้เสียสุขภาพจิต และหาอาหารบำรุงจิตใจ เมื่อกระทำความดีทางกาย วาจา ใจ แล้ว เป็นการส่งเสริมสุขภาพจิตโดยตรง การบริหารจัดการ เพราะตามธรรมชาติจะวิ่งวุ่นปรุ่ งแต่ง การทำให้จิตนิ่งทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า สมถะ หรือ สมาธิภาวนา พระสงฆ์ในตำบลกุตลาคได้สอนให้ประชาชนเอาใจไปจดจ่ออยู่กับลมหายใจเข้าออก เรียกว่า อานาปานสติ คือ การทำจิตใจใสสะอาดบริสุทธิ์ มีพลัง ก็นำไปใช้ในการพิจารณาความจริงของชีวิต จนเห็นแจ้งชัดใน อนิจจัง ความไม่เที่ยงแท้แน่นอน ทุกขัง ความทุกข์ อนัตตา ความไม่มีตัวตนที่แท้จริง เห็นชัดในอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เมื่อ ใจก็จะบริสุทธิ์สมบูรณ์ มีสุขภาพจิตดี พ้นทุกข์ได้

๔.๔ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนทางด้านปัญญา

ในศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนทางด้านปัญญาผู้วิจัยได้นำเอาหลักปัญญา ๓ มาประยุกต์ใช้ในการศึกษาได้แก่ สุตมยปัญญา จิตตามยปัญญาและ ภาวนามยปัญญา มีรายละเอียดดังนี้

๔.๔.๑. พัฒนาในระดับสุตมยปัญญา

ในการพัฒนาด้วยสุตมยปัญญา คือเป็นปัญญาที่เกิดจากการได้ฟัง ได้อ่าน ได้เรียนรู้เรื่องราวจากผู้อื่น ซึ่งเป็นความรู้ที่นำมากำหนดแนวคิดของเราเอง และนำไปใช้ในการทำงานการใช้ชีวิต เป็นการสร้างปัญญาขั้นแรก ในการพัฒนาด้านสุตมยปัญญา ได้มีการอบรมสั่งสอนประชาชนเป็นประจำด้วยการแสดงพระธรรมเทศนาในงานบุญต่างๆ และทุกวันพระเพื่อให้ประชาชนได้ตระหนัก ได้พิจารณาเป็นประจำ นอกจากนั้นแล้วพระสงฆ์ในตำบลกุตลาค ยังมีการฝึกอบรมหรือบรรยายธรรมให้แก่คนในชุมชนตามโรงเรียน เพื่อสร้างความคิดและสร้างแรงบันดาลใจให้แก่คนในสังคมนำไป

ปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ได้มีการเปิดธรรมะผ่านเครื่องหอกระจายข่าวและเปิดสถานีวิทยุเพื่อเผยแพร่ธรรมให้แก่คนในชุมชนได้ซึมซับและนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดปัญญา พระสงฆ์ยังเป็นที่พึ่งทางจิตใจของคนในชุมชนได้มีการแนะนำพูดคุยสนทนา ให้คำปรึกษาแก่ประชาชนในชุมชน เกี่ยวกับปัญหาชีวิตเพื่อให้ประชาชนได้เข้าใจเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่างๆ และแนะนำทางออกหรือทางการปฏิบัติเพื่อให้เกิดปัญญา

๔.๔.๒. การพัฒนาในระดับจิตตามยปัญญา

ในการพัฒนาปัญญาแบบจิตตามยปัญญา พระสงฆ์ในตำบลกุดลาด ได้สอนให้ประชาชน ฟังธรรมหรืออ่านธรรมะมาแล้วนั้นได้ยินมาแล้วนั้น แนะนำให้เขาคิดพิจารณาไตร่ตรองถึงเหตุและผล คิดแบบแยกกาย เพื่อให้ประชาชนในชุมชนเกิดปัญญา เพราะความคิดดีทำดีเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญา แล้วให้เขาน้อมนำมาปฏิบัติ ตามขั้นตอนและเหตุผล ให้ประชาชนได้เกิดความเข้าใจ หลักของสังขารและให้เข้าใจวิธีปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างบารมี พระสงฆ์ได้แนะนำให้ประชาชนมีการบำเพ็ญกุศล เชิญชวนให้มีการทำบุญการทำบุญให้ทาน รณรงคิ์ให้คนในชุมชนรักษาศีล เช่น โครงการหมู่บ้านศีล ๕ มีการนำพาให้มีการเจริญเมตตาภาวนา การทำสมาธิ สร้างความสัมพันธ์ในด้านต่างให้เกิดขึ้นในชุมชน แนะนำให้เข้าใจปัญหา และเป้าหมายรายละเอียดธรรมะ เพื่อเป็นการให้รู้จักจริงและรู้จักถูกต้องในการปฏิบัติเพื่อทำให้จิตใจสงบ มีความสุขกาย สุขใจ เพื่อให้เกิดปัญญาที่สามารถแก้ไขปัญหาละเอียดในชุมชนได้

๔.๔.๓. การพัฒนาในระดับภาวนามยปัญญา

พระสงฆ์ได้มีการอบรมตนเองโดยเน้นกระบวนการศึกษาจิตและกายอย่างชัดเจน ให้ประชาชนได้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างกายกับจิต เมื่อทราบว่าเป็นนาย กายเป็นบ่าว ก็ให้ประชาชนได้ฝึกจิตควบคุมจิตด้วยการนั่งสมาธิ จนกระทั่งจิตใจมีความสงบ สามารถนำไปตรัสตรองเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างแตกฉาน เป็นระบบ สงบ ไม่วุ่นวาย เพื่อเอาไปประกอบใช้ในการทำงานให้ได้ผลดี มีประสิทธิภาพ มีความสุข คือพระสงฆ์ได้สอนให้ประชาชนเกิดความคิดรอบรู้ที่เกิดจากการลงมือทำ เพราะการฟัง หรือการคิดตามเพียงอย่างเดียวไม่สามารถทำให้เรากระจ่างแจ้งได้ ต้องลงมือทำหรือลงมือปฏิบัติตามจึงจะสามารถเข้าใจได้มากขึ้น ปัญญาที่เกิดจากการได้ประสบด้วยตัวเอง ด้วยประสบการณ์ ภาวนามยปัญญานี้จะช่วยปลดปล่อยท่านให้หลุดพ้นจากพันธนาการของกิเลส จิตจะบริสุทธิ์ขึ้น แล้วในที่สุดท่านก็จะหลุดพ้นจากความทุกข์

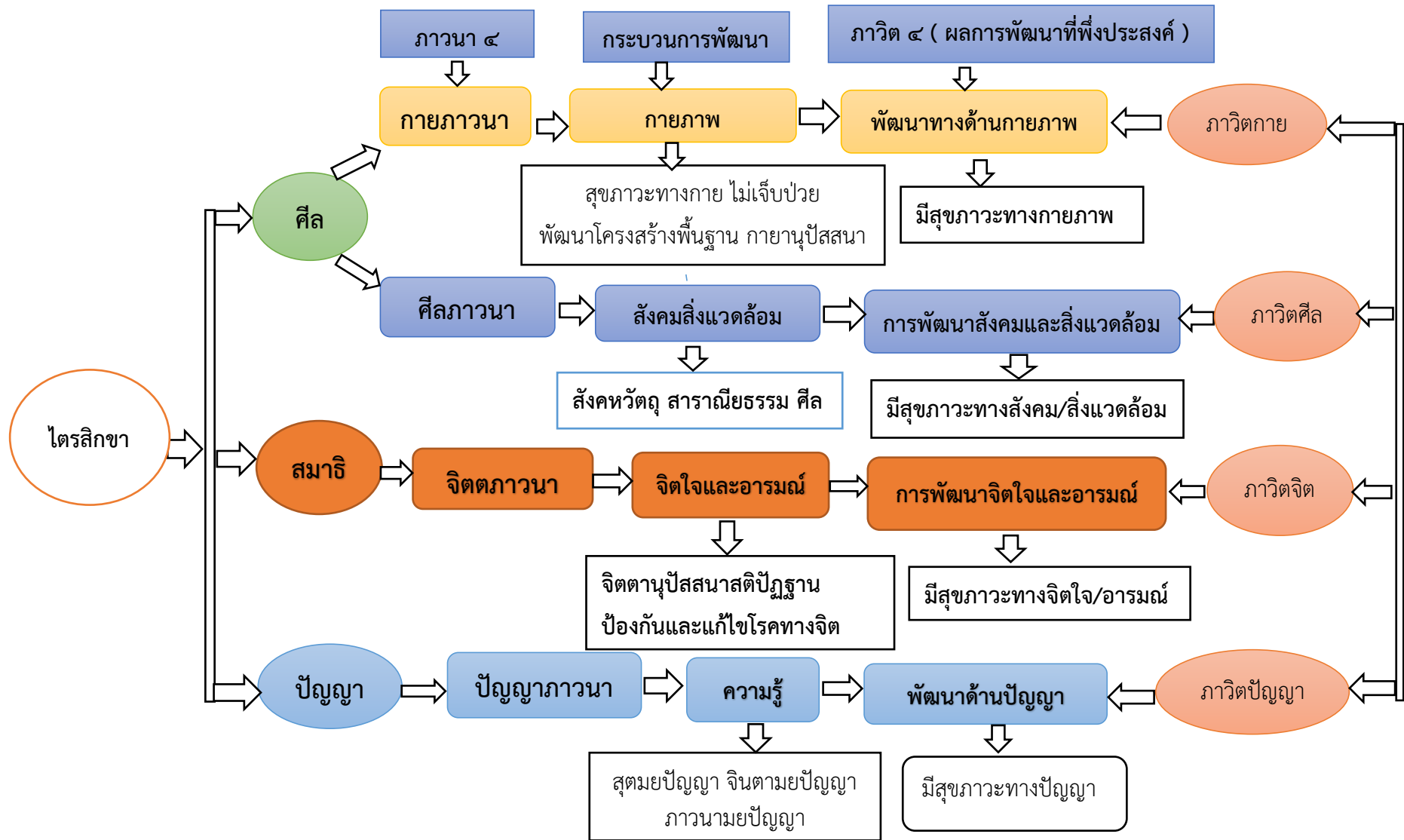
สรุปได้ว่า ในการพัฒนาด้านสุตมยปัญญา ได้มีการอบรมสั่งสอนประชาชนเป็นประจำ ด้วยการแสดงพระธรรมเทศนาในงานบุญต่างๆ และทุกวันพระเพื่อให้ประชาชนได้ตระหนัก ได้พิจารณาเป็นประจำ นอกจากนั้นแล้วพระสงฆ์ในตำบลกุดลาด ยังมีการฝึกอบรมหรือบรรยายธรรมให้แก่คนในชุมชนและตามโรงเรียน มีการเปิดธรรมะผ่านเครื่องกระจายข่าวและเปิดสถานีวิทยุเพื่อเผยแพร่ธรรมให้แก่คนในชุมชนได้ซึมซับและนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดปัญญา ในการพัฒนาปัญญาแบบจิตตามยปัญญา ประชาชนได้มีการฟังธรรมหรืออ่านธรรมะมาแล้วนั้นได้ยินมาแล้วนั้น แนะนำให้เขาคิดพิจารณาไตร่ตรองถึงเหตุและผล คิดแบบแยกกาย และมีการบำเพ็ญกุศล เชิญชวนให้มีการทำบุญการทำบุญให้ทาน รณรงคิ์ให้คนในชุมชนรักษาศีลตามนโยบายของมหาเถรสมาคม ให้มีการเจริญเมตตาภาวนา การทำสมาธิ สร้างความสัมพันธ์ในด้านต่างๆ ให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยให้ลงมือทำหรือลงมือปฏิบัติตาม สิ่งที่ได้ยินได้รับฟังและเรียนรู้มาแล้วนั้นน้อมนำมาเข้ามาพิจารณาเข้าใจในชีวิต ปัญญาที่เกิดจาก

การได้ประสบด้วยตัวเอง ด้วยประสบการณ์ ภาวนามยปัญญานี้แหละที่จะปลดปล่อยให้หลุดพ้นจากพันธนาการของกิเลส จิต จะบริสุทธิ์ขึ้น ทำให้เข้าใจชีวิตและโลกตามสภาพความเป็นจริง

๔.๕. วิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ตำบลกุตลาด อำเภอมือ จังหวัดอุบลราชธานี

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ตำบลกุตลาด อำเภอมือ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า มีหลักธรรมหลายอย่าง ที่มีความสัมพันธ์กัน โดยมีหลักการในการพัฒนาเป็นกระบวนการตามผังความเชื่อมโยงดังต่อไปนี้

แผนภาพแสดงการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ตำบลกุดลาด

จากผังความเชื่อมดังกล่าว อธิบายได้ว่า การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม ในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ตำบลกุตลาด จังหวัดอุบลราชธานี ได้พบหลักธรรมไตรสิกขาและภาวนา ๔ ซึ่งมีความสัมพันธ์ดังต่อไปนี้

ศีล เป็นหลักในการอยู่ร่วมกัน เพื่อควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามมีความปกติสุข เพื่อประโยชน์ขั้นพื้นฐานคือความสุขและไม่มีการเบียดเบียนกันในชุมชนซึ่งมีความสัมพันธ์กับภาวนา ๔ ในข้อกายภาวนา และศีลภาวนา คือ ๑) กายภาวนา เป็นการพัฒนาทางกาย การฝึกอบรมร่างกาย ให้มีร่างกายที่สมบูรณ์และแข็งแรงดี และมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ กายภาพ คือ สุขภาวะทางกายการมีร่างกายแข็งแรง ไม่มีโรคภัย มีความปลอดภัยในชีวิต และมีทรัพย์สิน ไม่เจ็บป่วย คือ การที่มีสุขภาพร่างกายที่แรง ไม่มีความเจ็บป่วย การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน คือ ความเป็นอยู่ที่ดีไปมาสะดวกสบายใน กายานุปัสสนา คือ การมีสติกำหนดได้หมายรู้พิจารณากาย การมีสติกำกับดูรู้เท่าทันกายและเรื่องทางกาย มีสุขภาวะทางกาย คือ การที่มีสุขภาพทางกายดี มีปัจจัยสี่พอเพียงแก่การดำเนินชีวิต ไม่เป็นโรคขาดอาหาร ไม่เจ็บป่วยด้วยโรคภัยใดๆ มีสวัสดิภาพในชีวิต ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนมีสุขภาวะทางกาย มีโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิต ๒) ศีลภาวนา คือ การพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมและการอยู่ร่วมสังคมโดยไม่เบียดเบียนกัน แต่มีชีวิตที่เกื้อกูลต่อกัน และมีวินัย สังคหวัตถุ คือ ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์กัน ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกันและหลักการครองใจคน สาราณียธรรม คือ ธรรมที่เอื้อเพื่อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น ศีล คือ ข้อปฏิบัติตนขั้นพื้นฐาน เพื่อควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามมีความปกติสุข สุขภาวะทางสังคมและสิ่งแวดล้อม คือ ความสุขจากการอยู่ร่วมกันด้วยดีในทุกระดับในสังคม และสิ่งแวดล้อม ทำให้สังคมและสิ่งแวดล้อมน่าอยู่เหมาะแก่การดำรงชีพออย่างมีความสุข

สมาธิ คือ อาการที่ใจสงบรวมเป็นหนึ่งแน่วแน่ มีแต่ความบริสุทธิ์ผ่องใส และความสุขเกิดขึ้นแก่จิตใจ จิตตานุปัสสนา คือ การฝึกดูสภาวะจิต ให้จิตมีความสงบ มีสติสัมปชัญญะหรือให้ปัญญาเกิดขึ้นใจจิต การป้องกันและแก้ไขโรคทางจิต คือ การฝึกจิตไม่ให้เกิดความเครียดและโรคซึมเศร้าทางจิต และมีสุขภาวะทางจิตใจและอารมณ์ คือ การที่มีจิตปลอดพ้นจากความทุกข์ ไม่เครียด มีอารมณ์ในเชิงบวก เมื่อฝึกสมาธิดีแล้วย่อมส่งผลดีต่อคุณภาพจิตที่ดี จิตมีประสิทธิภavnนำมาใช้ในการครองชีพ ทำให้จิตใจสงบเบิกบานและมีความสุข

ปัญญา คือ ความรู้ความเข้าใจที่เกิดขึ้น ปัญญาภาวนา คือ ฝึกอบรมพัฒนาปัญญาให้เจริญงอกงาม สุตมยปัญญา คือ ปัญญาเกิดจากที่เกิดจากได้รับฟัง ได้อ่าน ได้เรียนรู้มา จินตามยปัญญา คือ ปัญญาที่สำเร็จโดยการคิดพิจารณา ไคร์ครวญ พินิจพิจารณาให้เกิดความเข้าใจ ภาวนามยปัญญา คือ ปัญญาที่สำเร็จโดยการภาวนา สุขภาพทางปัญญา คือ ความรู้ทั่ว รู้เท่าทัน และความเข้าใจสามารถแยกแยะเหตุผลแห่งความดีความชั่ว ความมีประโยชน์และความมีโทษ ซึ่งนำไปสู่ความมีจิตใจอันดีงามและเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ โดยการฝึกสุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา ทำให้มีการพัฒนา องค์ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป โดยความรู้ทางธรรมจะช่วยควบคุมความรู้ทางโลก ให้เป็นการพัฒนาเชิงคุณธรรมก่อให้เกิดประโยชน์สร้างสรรค์อย่างยั่งยืนต่อไป

๔.๕ สรุป

พัฒนาสุขภาพทางกาย คือ พระสงฆ์ในตำบลกุดลาดได้มีการส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชน ไม่ขาดแคลนทั้งด้านวัตถุและปัจจัย ๔ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ไม่เป็นโรค มีร่างกายแข็งแรง พลอดภัย ในชีวิตทรัพย์สิน มีสุขภาพดีไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ การสังฆกรรมนาคมาบวชสะดวกสบาย ความเจริญเติบโตของร่างกายเป็นไปในอัตราปกติ ในการดูแลสุขภาพร่างกายของคนในชุมชน พระสงฆ์ในตำบลกุดลาด และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ได้ร่วมมือกัน บริการสังคม คือพระสงฆ์จะเป็นผู้ดูแลทางด้านจิตใจให้ธรรมะ เป็นยาบำรุงจิตใจ ส่วนหน่วยงานสาธารณสุขเป็นผู้ดูแลทางด้านร่างกาย ให้บริการตรวจดูแลสุขภาพของคนในชุมชน พระสงฆ์ในตำบลกุดลาดได้มีการตรวจเยี่ยมดูแลผู้ป่วยให้กำลังใจสอนธรรม และแนะนำหลักธรรมในการดูแลจิตใจให้ประชาชน มีการส่งเสริมการแพทย์พื้นบ้าน ให้คำแนะนำด้านสุขอนามัย ในการพัฒนาทำความสะอาดในชุมชน คือ การที่ให้ประชาชนได้ร่วมทำความสะอาดในชุมชนและที่อยู่อาศัย ให้มีความสะอาดถูกหลักอนามัย กินสะอาดอยู่สะอาด และพระสงฆ์ได้มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น เช่น การพัฒนาแหล่งน้ำ พัฒนาระบบไฟฟ้า ถนน น้ำประปา เป็นต้น นอกจากนี้ พระสงฆ์ในตำบลกุดลาดยังได้พัฒนาจิตและเป็นการยกระดับจิตใจของคนในชุมชนให้สูงขึ้น พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่เป็นผู้นำความรู้และหลักธรรมนำพาประชาชนประพฤติ ปฏิบัติ รู้จักพิจารณา รู้เท่าทัน ทุกเหตุการณ์ ทุกขณะจิต เพื่อให้ประชาชนมีจิตที่ดี มีอารมณ์ดี และมีความสุข ซึ่งเป็นกระบวนการใช้ร่างกายเพื่อการพัฒนาคุณภาพ และประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยส่งเสริมให้ประชาชนได้พัฒนาพฤติกรรมในเชิงคุณธรรมทางกายกรรม คือ การพัฒนากรรมดีทางกายไปด้วย โดยพัฒนาด้านศีล ด้านจิตใจและด้านปัญญาควบคู่กันไป

ในการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม คือไตรสิกขา ภาวนา ๔ และสังคหวัตถุ ๔ พระสงฆ์ในชุมชนกุดลาดได้สอนหรือฝึกให้คนในชุมชนได้รู้จักการให้การเสียสละช่วยเหลือผู้อื่นในยามที่มีความเดือดร้อน เป็นคนที่มีน้ำใจงดงาม มีความรัก ความสามัคคี เป็นหนึ่งอันเดียวกัน ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัว และพระสงฆ์ในตำบลกุดลาดได้ให้คำแนะนำชี้แจงอย่างถูกต้อง รู้จักวางตนให้เหมาะสมกับฐานะของตน บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ไม่เอาเปรียบผู้อื่น อยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาก็ให้เกิดประโยชน์สุขและอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสงบสุข นอกจากนี้ พระสงฆ์ในตำบลกุดลาดยังนำหลักธรรมสารณียธรรม ๖ ช่วยให้ประชาชนในชุมชน มีความสุภาพเรียบร้อย เป็นคนที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักสัมมาคารวะ พุดคุยกันด้วยความมีเมตตา มีความซื่อสัตย์ ความจริงใจ คิดทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์แก่กัน มีความปรารถนาดีต่อกัน มีไมตรีต่อกัน และพระสงฆ์ในตำบลกุดลาดยังสอนประชาชนในชุมชนได้หมั่นประพฤติสำรวมระวังในศีลให้บริสุทธิ์ ทั้งทางกายและวาจา จิตใจ หมั่นประกอบคุณงามความดี มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัยของชุมชน และพระสงฆ์ในตำบลกุดลาดได้นำศีลให้คนในชุมชนประพฤติปฏิบัติ ให้เป็นคนรักในชีวิตของตนและผู้อื่น ไม่ให้ไปเบียดเบียนผู้อื่น ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกายหรือบ่อนทำลายผู้อื่น ให้มีความเมตตากรุณาต่อกัน ไม่ประพฤติผิดในกาม ให้เป็นที่พูดด้วยวาจาที่ดี และคิดด้วยใจที่ดีหรือประโยชน์สุขด้วยวาจา และพระสงฆ์ในตำบลกุดลาดยังได้อบรมให้ประชาชนไม่ยุ่งเกี่ยวสิ่งเสพติดและของมีนเมา เน้นให้ประชาชนในตำบลกุดลาดมีความประพฤติชอบทางกายและวาจา หรือการรักษากายวาจาให้เรียบร้อย ระเบียบ

วินัย ตลอดถึงท่ามาหาเลี้ยงชีพของคนในชุมชน กลายเป็นสภาพอันเอื้ออำนวยแก่การเป็นอยู่และต่อสภาพแวดล้อม รวมทั้งการนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการอนุรักษ์ป่า

ในการพัฒนาจิตตานุสสนาสติปัฏฐาน พระสงฆ์ในตำบลกุตลัดได้มีสอนให้ประชาชนมีการปฏิบัติสมาธิในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการการยืน การเดิน การนั่ง การนอน รับประทาน การดื่ม การทำ การพูด การคิด ซึ่งสามารถปฏิบัติทุกสถานการณ์ และพระสงฆ์ในตำบลกุตลัดสอนให้ประชาชนได้นำสมาธิไปใช้ในชีวิตประจำวัน ในการทำงานมีคุณภาพและสำเร็จลุล่วงได้รวดเร็ว มีความผิดพลาดน้อย และมีพลังสติสัมปชัญญะในการแก้ไขปัญหาในการทำงาน พระสงฆ์ในตำบลกุตลัดได้สอนให้ประชาชนมีขันติความอดทน ประชาชนจะได้ไม่คิดสั้นเพราะมีความหวังว่าความทุกข์จะต้องคลี่คลายหมดไปในที่สุด ส่วนการป้องกันโรคทางจิต ที่ซึ่งมีเหตุปัจจัยส่งเสริมให้เจริญในธรรม เว้นจากการคบคนพาลให้คบบัณฑิต งดเว้นจากการประพฤติชั่วทุกทางด้วยการรักษาศีล จะได้ไม่ต้องหวาดสะดุ้ง ทำให้เสียสุขภาพจิต และหาอาหารบำรุงจิตใจ เมื่อกระทำความดีทางกาย วาจา ใจแล้วเป็นการส่งเสริมสุขภาพจิตโดยตรง การบริหารจัดการเพราะตามธรรมดาจิตจะวิ้งวุ่นปรุงแต่ง การทำให้จิตนิ่ง ทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า สมถะ หรือ สมาธิภาวนา พระสงฆ์ในตำบลกุตลัดได้สอนให้ประชาชนเอาใจไปจดจ่ออยู่กับลมหายใจเข้าออก เรียกว่า อานาปานสติ คือการทำจิตใจให้ใสสะอาดบริสุทธิ์ มีพลัง ก็นำไปใช้ในการพิจารณาความจริงของชีวิต จนเห็นแจ้งชัดใน อนิจจัง ความไม่เที่ยงแท้แน่นอน ทุกขัง ความทุกข์ อนัตตา ความไม่มีตัวตนที่แท้จริง เห็นชัดในอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ใจก็จะบริสุทธิ์สมบูรณ์ มีสุขภาพจิตดีรอดพ้นทุกข์ได้

ในการพัฒนาด้านสุตมยปัญญา พระสงฆ์ในตำบลกุตลัดได้มีการอบรมสั่งสอนประชาชนเป็นประจำด้วยการแสดงพระธรรมเทศนาในงานบุญต่างๆ และทุกวันพระเพื่อให้ประชาชนได้ตระหนัก ได้พิจารณาเป็นประจำ นอกจากนั้นแล้วพระสงฆ์ในตำบลกุตลัด ยังมีการฝึกอบรมหรือบรรยายธรรมให้แก่คนในชุมชนตามโรงเรียน และมีการเปิดธรรมะผ่านเครื่องหอกระจายข่าวและเปิดสถานีวิทยุเพื่อเผยแพร่ธรรมให้แก่คนในชุมชนได้ซึมซับและนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดปัญญา ในการพัฒนาปัญญาแบบจิตตามยปัญญา ประชาชน ได้มีการฟังธรรมหรืออ่านธรรมะมาแล้วนั้นได้ยินมาแล้วนั้นแนะนำให้เขาคิดพิจารณาไตร่ตรองถึงเหตุและผลคิดแบบแยกแยะ และมีการการบำเพ็ญกุศล พระสงฆ์ในตำบลกุตลัดได้เชิญชวนให้ประชาชนมีการทำบุญการให้ทาน ธรรมะให้คนในชุมชนรักษาศีล ให้มีการเจริญเมตตาภาวนา การทำสมาธิ พระสงฆ์ในตำบลกุตลัดได้สร้างความสัมพันธ์ในด้านต่างในชุมชน โดยให้ประชาชนได้ลงมือทำหรือลงมือปฏิบัติตาม สิ่งที่ได้ยินได้รับฟังและเรียนรู้มาแล้ว น้อมนำเข้ามาพิจารณาเข้าใจในชีวิต ปัญญาที่เกิดจากการได้ประสบด้วยตัวเอง ด้วยประสบการณ์ ภาวนามยปัญญานี้จะช่วยปลดปล่อยให้หลุดพ้นจากพันธนาการของกิเลส จิตจะบริสุทธิ์ขึ้น ทำให้ประชาชนเข้าใจชีวิตและโลกตามสภาพความเป็นจริง

ดังนั้น ในการพัฒนาในการพัฒนาชุมชนตำบลกุตลัดของพระสงฆ์ จึงสรุปได้ว่า ท่านประยุกต์ใช้กระบวนการตามหลักภาวนา ๔ คือ ๑) กายภาวนา คือ การพัฒนาทางด้านกายภาพ ๒) ศีลภาวนา คือ การพัฒนาทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ๓) จิตตภาวนา คือ การพัฒนาทางด้านจิตใจ และอารมณ์ ๔) ปัญญาภาวนา คือ การพัฒนาทางด้านปัญญา ซึ่งท่านได้ประยุกต์ใช้ในเชิงบูรณาการครอบคลุมทุกด้าน มีคุณภาพชีวิตที่ดีทางด้านกายภาพ ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ด้านจิตใจและอารมณ์ และด้านปัญญา